

MAKING SPACE 365 KŪRYBINIŲ ĮGŪDŽIŲ IR JAUNIMO VERSLUMO MOKYMO PRIEMONIŲ RINKINYS

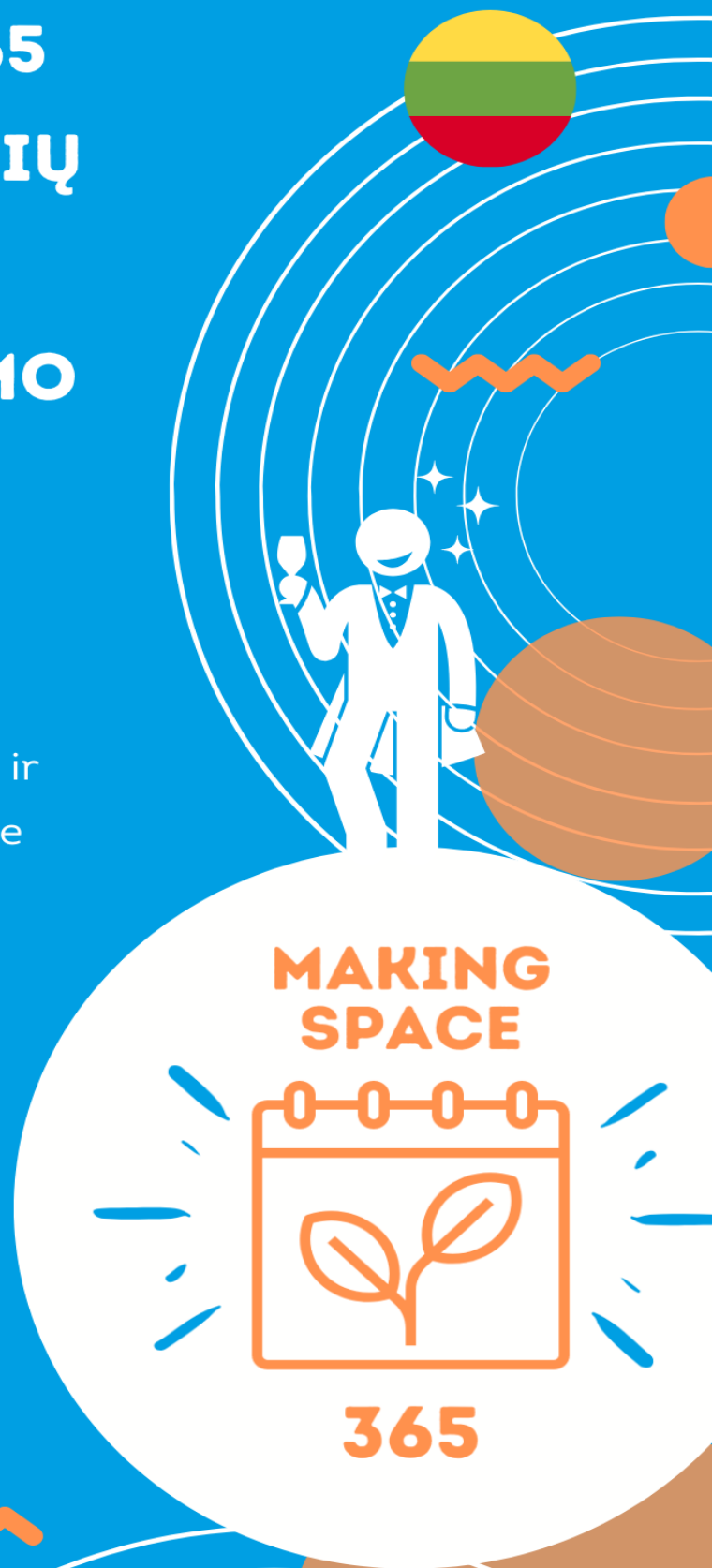
Maksimalus jaunų žmonių
potencialo didinimas per kūrybinį ir
kultūrinį verslumą bendruomenėje

Verlumo kompetencijos
Modulis T3
**Finansinis ir ekonominis
raštingumas**

2020-1-PT02-KA227-YOU-007635

03 modulis: Finansinis ir ekonominis raštingumas

Šiame modulyje rasite modulinių, aktyvių mokymosi šaltinių ir veiklų rinkinį, kuris padės jums ir jūsų mokiniams ugdyti finansinio ir ekonominio raštingumo kompetencijas.

Šį modulį sudaro:

- 3 valandų trukmės kontaktinio mokymo(si) veiklos aprašymas
- 2 valandų savarankiško mokymosi veikla
- Informacijos lapas
- Besimokančiojo dalomoji medžiaga
- Savirefleksijos pratimai

Šio modulio tikslas ir mokymosi uždaviniai

Šis modulis skirtas gilinti finansinio ir ekonominio raštingumo žinias taikant įvairius mokymo ir mokymosi metodus. Nors ši tema reikalauja daug teorinių žinių, šis modulis yra patrauklus ir įdomus, padedantis lengviau suprasti sudėtingą informaciją.

Šiame modulyje besimokantieji turėtų įgyti šių žinių, įgūdžių ir nuostatų:

Žinių įgūdžių ir požiūrių atskaitos matrica			
TOPIC	ŽINIOS	ĮGŪDŽIAI	ATITUDE
Modulis T3: Finansinis ir ekonominis raštingumas	<ul style="list-style-type: none">• T3K1 – Žinios apie pagrindinius finansinius terminus ir sąvokas (biudžetas, balansas, pelnas ir nuostoliai, pasiūla ir paklausa, rinkos kaina ir t. t.)• T3K2 – Žinios apie pagrindines pajamų rūšis ir finansavimo šaltinius• T3K2 – Geresnis supratimas, kas yra mokesčių sistema ir kaip rasti informacijos apie įvairių šalių mokesčių sistemas (daugiausia dėmesio skiriant šaliai, kurioje veikia asmuo, įmonė ar organizacija).	<ul style="list-style-type: none">• T3S1 – Gebėjimas nustatyti ir pasirinkti tinkamus finansavimo šaltinius• T3S2 – Gebėjimas kurti finansines strategijas, atitinkančias mano idėjų poreikius ir galinčias padėti idėjas paversti veiksmais.• T3S2 – Gebėjimas naudoti finansinius rodiklius veiklos finansinei būklei įvertinti• T3S2 – Gebėjimas įvertinti veiklos finansinius poreikius ir atitinkamai planuoti, kad būtų užtikrintas jos finansinis tvarumas.• T3S2 – Gebėjimas nustatyti finansavimo šaltinius ir teikti paraiškas finansavimui gauti	<ul style="list-style-type: none">• T3A1 – Supratimas apie finansinio ir ekonominio raštingumo svarbą• T3A2 – Supratimas apie kruopščiai parengto ir gerai vykdomo finansinio planavimo svarbą, siekiant užtikrinti veiklos / veiksmo / projekto įgyvendinimą ir tvarumą.• T3A3 – Supratimas, kaip svarbu suprasti šalies, kurioje vykdoma veikla, finansų ir mokesčių sistemas

01 dalis: *Finansinis ir ekonominis raštingumas kontaktinio mokymo(si) veikla*

Šioje modulio dalyje rasite išsamią mokymo(si) užduotį, skirtą tiesioginiam grupiniam mokymui. Ši mokymo(si) veikla trunka apie 3 valandas. Šios veiklos tikslas – padėti mokymų vadovams / fasilitatoriams suteikti besimokančiųjų grupėms visapusišką mokymosi patirtį, kuri padėtų jiems ugdyti finansinio ir ekonominio raštingumo kompetenciją.

Šioje veikloje naudojamos įvairios priemonės, kurias galima naudoti su skirtingomis tikslinėmis grupėmis ir pritaikyti prie kiekvienos besimokančiųjų grupės poreikių.

Santrauka

Įrankio pavadinimas / numatomas laikas		Įrankio tipas	Priemonės tikslas
01 dalis			
1	„Dabartiniai mūsų finansiniai įgūdžiai“ 30'	Minčių lietus / diskusija	Išsiaiškinti grupės narių finansinio ir ekonominio raštingumo lygį, supažindinti su pradinėmis temos sąvokomis ir išsiaiškinti grupės narių požiūrio į pinigus panašumus ir skirtumus.
2	„Finansų žodyno supratimas“ 20'	Žodyno pristatymas, individualus darbas	Supažindinti dalyvius su pagrindinėmis finansinio ir ekonominio raštingumo sąvokomis, suteikiant erdvės ir laiko apmąstyti asmeninius įgūdžius ir žinias, susijusias su atsakingu pinigų valdymu.
3	„Ką darytumėte jūs?“ 30'	Darbas grupėje	Įgyti praktinių biudžeto sudarymo įgūdžių, sužinoti, kaip planuoti finansus, ir suprasti, kuo skiriasi ilgalaikiai, vidutinės trukmės ir trumpalaikiai finansiniai tikslai.
4	Refleksija 10'	Diskusija	Užsirašyti svarbiausius dalykus, kuriuos sužinojote, ir pasiruošti kitai užsiėmimo daliai.
Pertrauka			
02 dalis			
5	„Palūkanų ir gražos norma“ 45'	Diskusija, individualus darbas	Suprasti investavimo principus, išmokti apskaičiuoti finansinę gražą ir susipažinti su įvairiais investavimo būdais.
6	„Kiek tai verta?“ 30'	Darbas grupėje, minčių lietus, individualus darbas	Suprasti infliacijos procesą, suprasti, kad pinigų vertė nėra pastovi, suprasti, kas yra perkamoji galia.
7	Apibendrinimas 15'	Plenarinė diskusija	Apibendrinami veiklą, skirkite laiko dalyvių komentarams ir klausimams bei įgautų žinių įtvirtinimui.

Išsamus aprašymas:

01 dalis	
Sesijos pavadinimas	Pinigų reikalai: Kodėl apsimoka būti finansiškai atsakingam
Numatoma trukmė	1 valanda ir 30 minučių
Grupės dydis	Iki 30 dalyvių
Reikalinga įranga, medžiagos ir erdvė	<ul style="list-style-type: none"> • Popierius rašymui / užrašų knygelės • Kompiuteris ir projektorius (nebūtina) • Mokomoji medžiaga (duokite ją kiekvienam dalyviui arba parodykite ekrane)
Tikslai	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Išnagrinėti asmeninius finansinius pasirinkimus ❖ Išmokti priimti pagrįstus finansinius sprendimus. ❖ Apsvarstyti, ką reiškia būti finansiškai atsakingam.
Žinių, įgūdžių ir požiūrių orientacinė matrica	T3K1, T3S2, T3S3, T3S4, T3A1, T3A2
Išsamus aprašymas	<p>Ši veiklos dalis suskirstyta į 4 etapus, kuriuose naudojamos skirtingos priemonės.</p> <p>1 etapas: mūsų dabartiniai finansiniai įgūdžiai</p> <p>1 žingsnis: Pradėkite klausdami dalyvių apie paskutinį didelį pirkinį, kurį jie įsigijo. Užduokite šiuos klausimus ir duokite kiekvienam 3 minutes savarankiškai apie tai pagalvoti: Kas tai buvo per pirkinys? Kokie sprendimai buvo priimti? Ar jie vis dar patenkinti pirkinium?</p> <p>Po to paprašykite dalyvių pasidalyti savo idėjomis. Užrašykite skirtingas patirtis lentoje.</p> <p>2 žingsnis: Pakvieskite dalyvius pasvarstyti strategijas, kurias grupė galėtų naudoti prieš kitą kartą pirkdami didelį pirkinį (pvz., lygindami mobiliųjų telefonų planus tarp tiekėjų, pasveriant trumpalaikę ir ilgalaikę laimę, perkant naują vaizdo žaidimų sistemą). Kas galėtų nutikti, jei jie neturėtų išlaidų strategijos? Paminėkite, kad neturėdami išlaidų strategijos galite išleisti daugiau nei reikia tam tikriems daiktams bei išleisti daugiau nei leidžia realios finansinės galimybės.</p> <p>3 žingsnis: Grupėje išanalizuokite bent kelias istorijas ir ieškokite bendrų temų. Pavyzdžiui, ar dalyviai dažnai lygina kainas įvairiose parduotuvėse? Ar prieš įsigydami prekę jie pagalvoja, kaip dažnai ją naudos? Kodėl jie imasi šių veiksmų?</p> <p>4 žingsnis: Paklauskite dalyvių, ką, jų nuomone, reiškia finansinė</p>

	<p>atsakomybė. Kodėl tai svarbu? Sukurkite žodžių debesį iš pateiktų minčių.</p> <p>2 etapas: Finansų žodyno supratimas</p> <p>1 žingsnis: Išdalykite kiekvienam dalyviui (arba parodykite ekrane) priedą Nr. 1 „Besimokančiųjų dalomoji medžiaga“. Taip pat lentoje užrašykite terminų ir finansinės analizės sąrašą.</p> <p>2 žingsnis: Paklauskite dalyvių, ar jie anksčiau yra girdėję veiklos lape pateiktus terminus. Jei taip, kur? Kaip šios strategijos siejasi su finansinės atsakomybės idėja? Jei reikia – paaiškinkite terminus.</p> <p>3 žingsnis: Paraginkite dalyvius parašyti, kaip kiekviena strategija susijusi su jų pačių gyvenimu. Skirkite bent 10 min. lapams užpildyti. Po to paprašykite savanorių pasidalyti savo atsakymais su grupe – pradėkite diskusiją apie galimų finansų valdymo būdų panašumus ir skirtumus.</p> <p>3 etapas: Ką darytumėte?</p> <p>1 žingsnis: Pristatykite Priedą Nr. 2 „Besimokančiųjų dalomoji medžiaga“ ir paraginkite grupę pagalvoti, kaip jie vertintų vieną iš pateiktų finansinių scenarijų. Tada visą grupę suskirstykite į mažas grupėles (jei grupėje yra daugiau nei 15 žmonių, sudarykite kelias mažas grupes pagal vieną scenarijų).</p> <p>2 žingsnis: Kiekvienai grupei priskirkite po scenarijų ir paprašykite dalyvių iširti, susisteminti ir išanalizuoti šaltinius ir informaciją, kurie padėtų jiems parengti savo scenarijaus analizę. Paaiškinkite, kad veiklos pabaigoje grupės pasidalins savo sukurtais planais. Komandos gali nuspręsti, kaip geriausiai pristatyti jų sprendimus, o jei lieka laiko, netgi sukurti plakatus ar skaidrių peržiūrą.</p> <p>3 žingsnis: Paskatinkite komandas aptarti iššūkius, su kuriais jos susidūrė sprendamos savo scenarijus bei kaip jos šiuos iššūkius įveikė. Taip pat paprašykite jų pasidalyti medžiaga, kuri jiems buvo naudingiausia ir papasakoti, kodėl.</p> <p>4 žingsnis: Refleksija</p> <p>Paprašykite dalyvių apmąstyti ir užrašyti, kaip atsakingi finansiniai sprendimai gali užtikrinti finansinę gerovę visą gyvenimą. Su kokiais kitais finansiniais sprendimais jiems gali tekti susidurti? Paprašykite dalyvių apsvarstyti, kodėl svarbu priimti sprendimus, kuriuose atsižvelgiama į finansinę informaciją, pavyzdžiui, pajamas, išlaidas, biudžetą ir tikslus.</p>
<p>Patarimai, rekomendacijos vedančiajam</p>	<p>Nepamirškite, kad grupės narių žinios gali labai skirtis. Jei grupėje yra žmonių, kurie turi ypač daug žinių, pasistenkite juos įtraukti į grupės darbą, taikydami mokymosi bendradarbiaujant metodą.</p>
<p>Pertrauka</p>	
<p>2 dalis</p>	

Sesijos pavadinimas	Kelias į finansinę gerovę
Numatoma trukmė	1 valanda ir 30 minučių
Grupės dydis	Iki 30 dalyvių
Reikalinga įranga, medžiagos ir erdvė	<ul style="list-style-type: none"> • Popierius rašymui / užrašų knygelės • Kompiuteris ir projektorius • Preidas Nr. 3, dalomoji medžiaga (duokite ją kiekvienam dalyviui arba parodykite ekrane) • Lenta arba dideli popieriaus lapai • Lipnūs lapeliai
Tikslai	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Suprasti, kaip investicijos gali padidinti turtą. ❖ Suprasti ir apskaičiuoti paprastas ir sudėtingas palūkanas ❖ Paaiškinti palūkanų vaidmenį taupant ir investuojant ❖ Analizuoti, kaip infliacija gali paveikti taupymą ilgalaikiam tikslui. ❖ Nustatyti, kaip infliacija gali sumažinti perkamąją galią
Žinių, įgūdžių ir požiūrių atskaitos matrica	T3K2, T3K3, T3S1, T3S2, T3S5, T3A1, T3A2, T3A3
Išsamus aprašymas	<p>Ši veiklos dalis suskirstyta į 4 etapus, kuriuose naudojamos skirtingos priemonės.</p> <p>1 etapas: Palūkanų ir gražos norma</p> <p>1 žingsnis:</p> <p>Pradėkite klausdami dalyvių: Jei galėtumėte turėti 100 eurų dabar arba 150 eurų po metų, ką pasirinktumėte ir kodėl? Pakvieskite savanorius pasidalyti savo atsakymais ir aptarti veiksnius, į kuriuos dalyviai atsižvelgė priimdami sprendimą (pvz., dabartiniai ir būsimi norai ir poreikiai). Paaiškinkite, kad mūsų finansiniame gyvenime laukimas dažnai reiškia galimybę uždirbti daugiau pinigų.</p> <p>2 žingsnis:</p> <p>Paklauskite dalyvių, ar jie gali prisiminti kokią nors pinigų valdymo strategiją, pagal kurią reikia laukti, kol bus išleisti pinigai, kad pradinė suma išaugtų. Padėkite grupei suprasti, kad tiek taupant, tiek investuojant galima uždirbti pinigų dėl galimos naudos, pavyzdžiui, palūkanų ir grąžos normos. Palūkanos – tai prie investuotų pinigų uždirbtas procentas, mokamas kaip paskata kur nors laikyti pinigus. Palūkanos taip pat yra procentinė dalis, kurią mokame prie pasiskolintos sumos, kai imame paskolas. Pavyzdžiui, bankai siūlo palūkanas kaip paskatą, nes nori naudoti jūsų pinigus, kad suteiktų paskolas kitiems žmonėms. Pelningumo norma – tai per tam tikrą laiką iš investicijos gauta arba prarasta suma, išreikšta procentais nuo</p>

pradinės investuotos sumos arba **pagrindinės sumos**.

3 žingsnis:

Paaiškinkite dalyviams, kad sprendžiant, kaip valdyti savo pinigus, svarbu atsižvelgti į su tuo susijusią **riziką ir naudą**. Pavyzdžiui, taupymo galimybės, tokios kaip indėlių sertifikatai (CD), siūlo garantuotas palūkanų normas, todėl jų rizika yra maža; tačiau dažnai gali prireikti daug laiko, kad pinigai augtų, nes palūkanų normos yra mažesnės. Investavimo galimybės siūlo didesnes grąžos normas, tačiau jos gali būti kintamos, t. y. laikui bėgant keičiasi, todėl gali būti rizikingesnės.

4 žingsnis:

Išdalykite (arba parodykite ekrane) Priedą Nr. 3 ir grupėje apžvelkite investavimo strategijas. Paaiškinkite investicijų skirtumus, išskirdami kiekvienos iš jų privalumus, trūkumus ir riziką. Paaiškinkite, kad rizika neatsiejama nuo investavimo ir kad istoriškai didesnė rizika atnešdavo didesnę naudą, bet taip pat ir didesnius nuostolius.

5 žingsnis:

Padėkite dalyviams suprasti, kad vartotojai gali pirkti, parduoti ir prekiauti investicijomis ir kad vyriausybė reguliuoja šiuos sandorius, siekdama užtikrinti lygybę. Pavyzdžiui, Europos vertybinių popierių ir rinkų institucija (EVPRI) stengiasi apsaugoti visų šalių interesus, palaikydama ir įgyvendindama taisykles, kad sumažintų sukčiavimo riziką vartotojams.

6 žingsnis:

Išdalykite (arba parodykite ekrane) Priedą Nr. 4 ir paaiškinkite, kad skirtingos investavimo strategijos siūlo skirtingas palūkanų rūšis arba grąžą: **paprastą** arba **sudėtinę**. Paaiškinkite, kad kai kurios investavimo galimybės turi **garantuotas palūkanų normas**, o kitos – **kintamas palūkanų normas**, kurios svyruoja. Grupėje peržiūrėkite dalomojoje medžiagoje pateiktus paprastųjų ir sudėtinių palūkanų normų skaičiavimus, o tada duokite dalyviams dešimt minučių individualiai atlikti užduotį.

7 žingsnis:

Pakvieskite savanorius pasidalyti savo atsakymais ir padėkite dalyviams suprasti, kad jų pinigai gali augti skirtingai, priklausomai nuo palūkanų, palūkanų normų ir strategijų. Paklauskite grupės, kodėl svarbu atsižvelgti į galimą pinigų augimą. Kokios grąžos jie norėtų iš investicijų ir kodėl? Pradėkite diskusiją apie jų investavimo patirtį – paprašykite savanorių pasidalyti savo patirtimi ir pasistenkite įtraukti grupę į diskusiją apie geriausius galimus investavimo būdus savo šalyje.

2 etapas: Kiek tai verta?

1 žingsnis:

Pirmausia lentoje užrašykite skaičius 100, 500 ir 1000 eurų. Suskirstykite

dalyvius į mažas grupėles (po 3 arba 5) ir kiekvienai grupei priskirkite po vieną iš šių sumų. Pakvieskite dalyvius grupelėse aptarti, ką jiems reiškia ši pinigų suma. Ar jos užteks nešiojamajam kompiuteriui ar naujam mobiliajam telefonui įsigyti? Ar dalyviai mano, kad tai didelė ar maža pinigų suma? Kodėl?

2 žingsnis:

Pakvieskite kiekvieną grupę pasidalyti idėjomis ir paprašykite dalyvių nepamiršti jų skaičių, nes vėliau prie jų grįšite.

3 žingsnis:

Tada pristatykite infliacijos sąvoką ir paprašykite dalyvių savo grupėse surengti „minčių lietu“, ką jie žino apie šią sąvoką. Paraginkite juos pagalvoti, kokiame kontekste jie šį žodį yra girdėję anksčiau. Kam infliacija taikoma ir kaip jie ją apibrėžtų? Ar ji susijusi su kasdieniu gyvenimu?

4 žingsnis:

Paprašykite dalyvių pasidalyti mintimis ir paaiškinkite, kad infliacija – tai bendras prekių ir paslaugų kainų padidėjimas per tam tikrą laiką. Pavyzdžiui, jei viena parduotuvė padidina vaizdo žaidimų kainas, o kita parduotuvė siūlo mažesnę kainą, tai nėra infliacija. Tačiau jei visos parduotuvės, kuriose prekiaujama vaizdo žaidimais, padidina kainas, tai laikoma bendru vidutinių kainų padidėjimu ir gali būti priskiriama infliacijai.

5 žingsnis:

Išdalykite (arba parodykite ekrane) Priedą Nr. 5 ir duokite grupėms 10 minučių užpildyti lentelę.

6 žingsnis:

Pakvieskite kiekvienos grupės savanorius pasidalyti tuo, ką sužinojo. Kodėl jų lentelėse padaugėjo skaičių ir ką tai reiškia? Paaiškinkite, kad pinigų vertė nėra statiška – laikui bėgant ji kinta. Pavyzdžiui, 1950 m. duonos kepalas galėjo kainuoti 15 centų, o dabar jis gali kainuoti apie 2,50 euro. Jei 1950 m. turėjote 500 eurų, o dabar turite 500 eurų, jūsų perkamoji galia, turint tą pačią pinigų sumą, dėl infliacijos smarkiai sumažėjo.

3 etapas: Apibendrinimas

1 žingsnis:

Paprašykite visų dalyvių grįžti į ratą. Duokite kiekvienam po 3 skirtingų spalvų lipnius lapelius. Paaiškinkite, kad ant pirmojo jie turės užrašyti jausmus po dienos, ant antrojo – svarbiausias žinias, kurias išsineša, o ant trečiojo – įgytą patirtį. Duokite jiems 5 min. viskam surašyti.

2 žingsnis:

Kol grupė užrašinėja savo įžvalgas, paruoškite vietą, kurioje jie galės pakabinti lipnius lapelius (tai gali būti didelis popieriaus lapas, siena, lenta ir

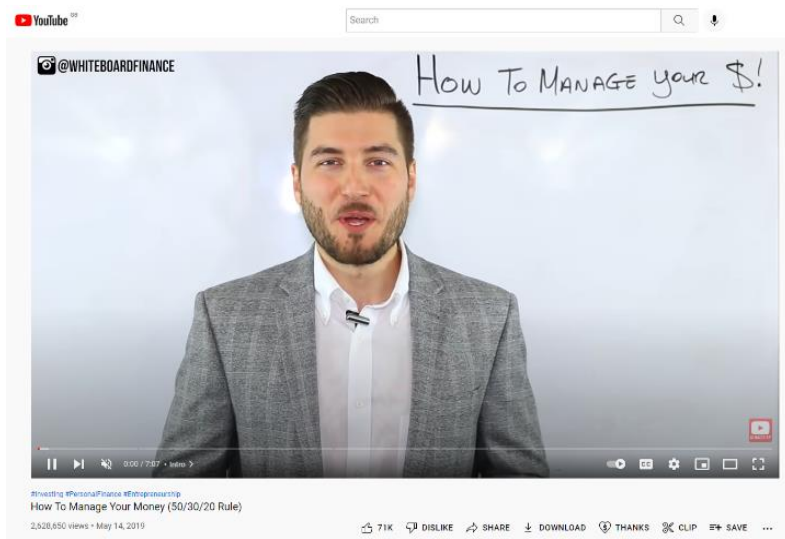
	<p>t. t.). Paprašykite visų priklijuoti savo užrašus nurodytoje vietoje.</p> <p>3 žingsnis:</p> <p>Jei įmanoma, paprašykite kiekvieno pasidalyti bent viena apmąstymų dalimi. Jei grupė labai intravertiška, paprašykite pasidalyti tik savanorius.</p> <p>4 žingsnis:</p> <p>Užbaikite užsiėmimą pabrėždami svarbiausias dienos dalis – atkreipkite dėmesį į žinias, priminkite patirtį ir „legalizuokite“ visus jausmus.</p>
<p>Patarimai, rekomendacijos vedančiajam</p>	<p>Turint tiek daug teorinės informacijos, svarbu rasti įvairių informacijos priėmimo būdų – paskatinkite dalyvius persėsti į kitą vietą, piešti, rašyti ir pan. Taip mokymai taps daug įdomesni ir labiau įtraukiantys.</p>
<p>Šaltiniai / bibliografija</p>	<p>Daugiau informacijos apie finansinį ir ekonominį raštingumą rasite čia: https://www.practicalmoneyskills.com/.</p> <p>Finansinio ir ekonominio švietimo svarba: https://bit.ly/36KLvwy</p> <p>10 nemokamų finansinio raštingumo žaidimų vidurinių mokyklų mokiniams: https://www.edutopia.org/article/10-free-financial-literacy-games-high-school-students</p> <p>„YouTube Chanel“ apie finansus ir ekonomiką: https://www.youtube.com/channel/UCL_v4tC26PvOFytV1_eEVSg</p>

02 dalis: Finansinis ir ekonominis raštingumas – savarankiško mokymosi veikla

Šioje modulio dalyje rasite interaktyvių priemonių ir vaizdo įrašų, kurie padės lengviau suprasti finansų ir ekonomikos pasaulį. Šios priemonės gali padėti geriau suvokti visą informaciją apie asmeninę finansinę sėkmę ir atpažinti būdus asmeniniams tikslams pasiekti.

1 veikla:

Žaiskite žaidimą „Spent“, kuriame žaidėjams tenka išgyventi mažas pajamas gaunančių žmonių gyvenimo kovą: <https://playspent.org/> – Po to pažiūrėkite šį vaizdo įrašą apie asmeninių finansų valdymą:

<https://www.youtube.com/watch?v=HQzoZfc3GwQ>

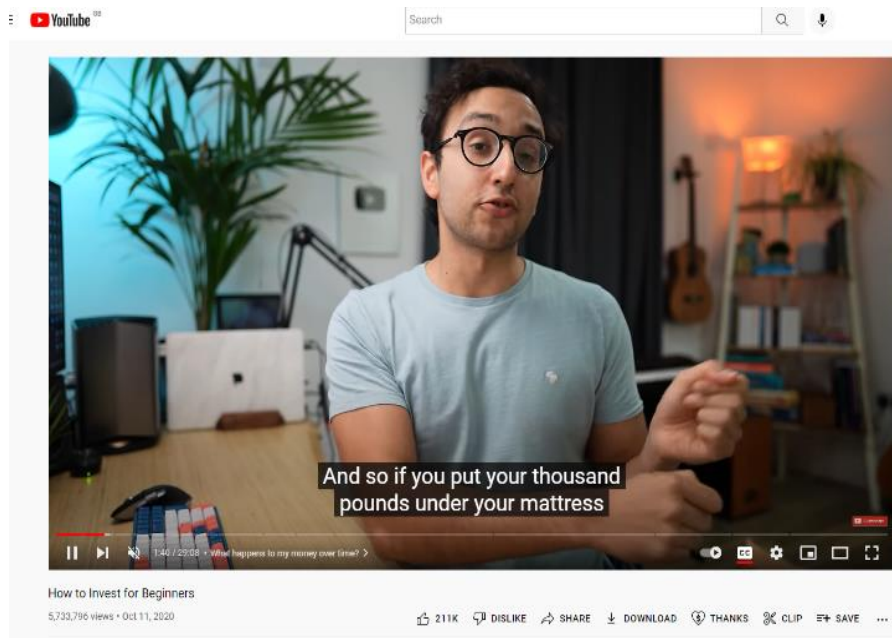
Galiausiai, pabandykite nubraižyti savo finansų schemą ir pagalvoti apie šiuos klausimus:

- ❖ Ar jums pavyksta laikytis 50/30/20 taisyklės? Jei taip, kas jums padeda? Jei ne, kas labiausiai trukdo?
- ❖ Ar žinote, kaip tai įveikti? Jei ne, ar žinote, kur rasti pagalbos?
- ❖ Koks yra jūsų asmeninis finansinis tikslas?
- ❖ Ar turite finansų planą, kaip jį pasiekti? Jei taip, kas jums padeda? Jei ne, ar žinote, kas galėtų jums padėti? Galbūt turėtumėte apsvarstyti galimybę kreiptis į asmeninį finansų patarėją?

2 veikla:

Žaiskite žaidimą „Stax“, kuriame per 20 metų galėsite padidinti savo turtą išbandydami įvairius investavimo būdus: <https://buildyourstax.com/>.

Po to pažiūrėkite šį vaizdo įrašą, kuriame pateikiama daug įžvalgų apie investicijas:

<https://www.youtube.com/watch?v=gFQNPmLKj1k>

Galiausiai, pabandykite atsakyti į šiuos klausimus:

- ❖ Ar investuojate pinigus? Jei taip, kur ir kodėl? Jei ne, ar norėtumėte pradėti tai daryti?
- ❖ Ar žinote, kiek turite laisvų pinigų?
- ❖ Kuris investavimo būdas jums tinkamiausias? Kodėl?
- ❖ Kaip asmeniškai pasirinkti geriausią investavimo būdą?
- ❖ Ką turėtumėte apsvarstyti?

FINANSINIS IR EKONOMINIS RAŠTINGUMAS. INFORMACINIS LAPAS

Finances and economy

Types of investment:

- **Stocks** – A stock is an investment that represents a certain percentage of ownership in a company.
- **Bonds** – A bond is an investment that comes from interest paid on a loan. When you purchase a bond, you are loaning money to a company, government, municipality, or other large organization that issues the bond.
- **Cash Investments** – Bank certificates of deposit, money market funds, savings accounts, and even interest-bearing checking accounts are all considered cash investments.

Taxation in EU:

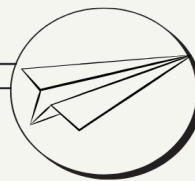
The EU does not have a direct role in collecting taxes or setting tax rates. The amount of **tax each citizen pays is decided by their national government**, along with how the collected taxes are spent. The EU does, however, oversee national tax rules in some areas; particularly in relation to EU business and consumer policies, to ensure:

- the free flow of goods, services, and capital around the EU (in the single market)
- businesses in one country don't have an unfair advantage over competitors in another
- taxes don't discriminate against consumers, workers, or businesses from other EU countries
- [Summaries of EU legislation on taxation](#)

Insurance:

Insurance exists to help people **deal with certain financial risks**, from car accidents to unexpected medical bills. **For a relatively small amount of money, insurance companies allow you to pool your risks with the risks of thousands of other people.** In the event of a negative financial event, your **insurance policy is there to cover your losses** – losses that may be too great to bear otherwise.

No matter what your assets are right now, it's never too early to develop a personal financial plan!

Financial planing:

- **Review Your Monthly Budget** – Look for spending leaks like excessive spending on luxuries, eating out, unused subscriptions, and expensive phone plans. Make sure you are getting the best deals.
- **Minimize Debt** – If you have debt, especially high-interest credit card debt, start paying it down. Start with the highest interest debt first
- **Set Up An Emergency Fund** – Three to six months of income in a savings account is a smart way to plan for the unexpected. A €1,000 unexpected cost financed by a high-interest credit card, for example, could ultimately cost you €1,300 or more if it takes a year to pay it off.

Once you have gained control of your budget and laid the groundwork for a secure future by considering more education, deciding whether to buy a home or not, and starting to save for retirement, it's time to plan for larger challenges:

- **Kids and College** – While not everyone chooses to have kids, children are a financial responsibility that goes far beyond diapers and baby clothes.
- **Estate Planning** – Estate planning concerns what happens to your assets once you die, how to pass wealth to the next generation, and what loved ones should do if you cannot make decisions for yourself.

BESIMOKANČIOJO DALOMOJI MEDŽIAGA Priedas Nr. 1

3 Modulis: Finansinis ir ekonominis raštingumas

Ar kada nors jaučiatės taip, tarsi finansiniai terminai būtų kažkas nepasiekiamo?

Iš tiesų, tikriausiai jau žinote ir naudojate daugybę finansinių žodžių.

Perskaitykite toliau pateiktus terminus ir pagalvokite, kaip jie susiję su jūsų gyvenimu.

Terminai, kuriuos reikia žinoti	Kaip tai susiję su manimi?
<p>Išlaidų palyginimas</p> <p>Dviejų ar daugiau prekių ar paslaugų kainų palyginimas, siekiant rasti geriausią kainą.</p>	<p>Ką naudojote išlaidų palyginimui?</p> <p>Pateikite pavyzdį: _____</p>
<p>Sąnaudų ir naudos analizė</p> <p>Analizuojama, ar prekės kaina yra didesnė, lygi ar mažesnė už naudą, gaunamą įsigijus tą prekę.</p> <ul style="list-style-type: none">• Išlaidos – kaina, mokama už prekę ar paslaugą.• Nauda – gerovę skatinantis rezultatas.	<p>Kada naudojote sąnaudų ir naudos analizę?</p> <p>Pateikite pavyzdį: _____</p> <p>Nurodykite, ką norite padaryti ar įsigyti: _____</p> <p>Kokia yra kaina? _____</p> <p>Kokia nauda? _____</p>
<p>Būsimų išlaidų apskaičiavimas</p> <p>Ateities poreikių ir tikslų tenkinimo išlaidų nustatymas.</p> <ul style="list-style-type: none">• Trumpalaikiai, vidutinės trukmės ir ilgalaikiai tikslai• Tikslai, kuriuos reikia pasiekti per tam tikrą laikotarpį.	<p>Užrašykite 3 asmeninius tikslus. Pagalvokite, ko reikia kiekvienam tikslui pasiekti.</p> <p>Trumpalaikis tikslas: _____</p> <p>Vidutinės trukmės tikslas: _____</p> <p>Ilgalaikis tikslas: _____</p>
<p>Biudžetas</p> <p>Būsimų išlaidų ir taupymo planas, kuriame numatomos pajamos palyginamos su numatomomis išlaidomis.</p> <ul style="list-style-type: none">• Pajamos – mokėjimas, gautas už prekes ar paslaugas, įskaitant įdarbinimą.• Sąnaudos – išlaidos, sumokėtos už prekę ar paslaugą.	<p>Pasirinkite vieną iš pirmiau išvardytų tikslų ir įvertinkite jo išlaidas. Kiek pajamų, jūsų vertinimu, reikės jūsų tikslui įgyvendinti?</p> <p>Tikslas: _____</p> <p>Numatomos (piniginės) išlaidos: _____</p> <p>Numatomos reikalingos pajamos: _____</p>

3 Modulis: Finansinis ir ekonominis raštingumas

Jei tektų priimti svarbų finansinį sprendimą, ar žinotumėte, ką daryti? Kartu su komanda perskaitykite paskirtą scenarijų (toliau) ir aptarkite, kokią finansinę informaciją ir strategijas naudotumėte tokiu atveju. Naudokitės išvardytomis interneto svetainėmis ir dalomąja medžiaga, kad galėtumėte sudaryti planą, kurį pristatytumėte likusiems dalyviams.

<p>1 scenarijus:</p> <p>Taupymas automobiliui</p> <p>Per ateinančius metus norite įsigyti automobilį, kad galėtumėte važinėti į darbą ir universitetą, būti savarankiškais.</p> <p>Kokios finansinės informacijos jums reikia?</p> <p>Kokias finansinių sprendimų priėmimo strategijas galite naudoti?</p> <p>(Išlaidų palyginimas, sąnaudų ir naudos analizė, būsimų išlaidų apskaičiavimas ar biudžeto sudarymas?)</p>	<p>2 scenarijus:</p> <p>Taupymas studijoms</p> <p>Esate gimnazijos mokinys ir turite tikslą po mokyklos įgyti aukštąjį išsilavinimą. Valstybės finansuojamų studijų galimybės – nėra. Universitetinės studijos yra brangios, ypač todėl, kad į išlaidas įeina mokestis už mokslą, maistas, pragyvenimo išlaidos, kelionės ir knygos.</p> <p>Kokios finansinės informacijos jums reikia?</p> <p>Kokias finansinių sprendimų priėmimo strategijas galite naudoti?</p> <p>(Išlaidų palyginimas, sąnaudų ir naudos analizė, būsimų išlaidų apskaičiavimas ar biudžeto sudarymas?)</p>	<p>3 scenarijus:</p> <p>Mobiliojo telefono plano pirkimas</p> <p>Atėjo laikas pirkti naują mobiliojo telefono planą, už kurį mokėsite patys. Teikėjai siūlo daugybę galimybių, o jūsų biudžetas ribotas.</p> <p>Kokios finansinės informacijos jums reikia?</p> <p>Kokias finansinių sprendimų priėmimo strategijas galite naudoti?</p> <p>(Išlaidų palyginimas, sąnaudų ir naudos analizė, būsimų išlaidų apskaičiavimas ar biudžeto sudarymas?)</p>
--	---	---

Toliau pateiktos svetainės padės jums atlikti tyrimus (galite remtis ir savais ištekliais)

<p>Automobilių pirkimo ištekliai</p> <ul style="list-style-type: none">• kbb.com• carvago.com	<p>Universitetinių studijų sąnaudų ištekliai</p> <ul style="list-style-type: none">• Collegeboard.org• topuniversities.com	<p>Mobiliojo telefono plano ištekliai</p> <ul style="list-style-type: none">• cellularabroad.com• myrateplan.com
--	---	---

BESIMOKANČIOJO DALOMOJI MEDŽIAGA Priedas Nr. 3

3 Modulis: Finansinis ir ekonominis raštingumas

Investavimo strategija	Apibrėžimas	Rizika	Privalumai	Trūkumai
Obligacijos	Paskolos rūšis, kai skolintojas esate jūs. Paskolinate pinigus vyriausybei arba korporacijai, nustatydami palūkanų normą ir terminą.	Dažnai mažesnė rizika, tačiau rizika skiriasi priklausomai nuo 1) Emitento gebėjimo grąžinti paskolą ir 2) palūkanų normos, alternatyviųjų sąnaudų.	<ul style="list-style-type: none"> Paprastai užtikrina didesnę stabilumą nei akcijos Didesnės palūkanos nei taupomojoje sąskaitoje. 	<ul style="list-style-type: none"> Istoriškai mažesnė grąža nei akcijų. Išmokant pinigus prieš terminą, gali būti prarasta pagrindinė suma.
Investicinis fondas	Bendrovės valdomas fondas, apimantis akcijų arba obligacijų portfelį.	Rizika priklauso nuo investicinio fondo tipo.	<ul style="list-style-type: none"> Diversifikuota Galite pasirinkti skirtingą rizikos lygį. 	<ul style="list-style-type: none"> Grąžinimas negarantuojamas Gali būti taikomi brangūs valdymo mokesčiai.
Akcijos	Pirkdami akcijas įsigyjate dalinę įmonės nuosavybę.	Skirtingas rizikos lygis – kai kurios iš jų gali būti labai rizikingos, tačiau visoms akcijoms būdingi rinkos pakilimai ir nuosmukiai.	<ul style="list-style-type: none"> Galimybė gauti didesnę grąžą ilguoju laikotarpiu. 	<ul style="list-style-type: none"> Rinka nuolat kyla ir krenta, todėl ji yra nepastovi. Norint gauti geriausią grąžą, reikia ilgalaikių investicijų Nėra garantijos, kad gausite papildomų pinigų, viršijančių jūsų investiciją (vadinamąją grąžą), todėl galite prarasti ir pagrindinę sumą.

Investicijų iššūkis

1. Jonas iš savo senelių gauna 1 000 eurų dovaną baigdamas mokyklą. Užuoat išleidęs pinigus, jis nusprendžia juos investuoti į dvejų metų trukmės obligaciją, kuri uždirba 3 % paprastųjų palūkanų. Jonui nereikia iš karto naudotis pinigais, nes jis nori juos sutaupyti, kai maždaug po 10 metų bus pasirengęs pirkti būstą.

- Ar obligacija yra protinga Jono investicija? Kodėl?
- Kokių kitų investavimo galimybių turi Jonas?

2. Jei galėtumėte rinktis: investuoti 1 000 eurų į investicinį fondą, kuris uždirba 7,5 proc. sudėtinės palūkanas, arba į obligaciją, kuri uždirba 7,5 proc. paprastąsias palūkanas, ką rinktumėtės ir kodėl?

BESIMOKANČIOJO DALOMOJI MEDŽIAGA Priedas Nr. 4 :

3 Modulis: Finansinis ir ekonominis raštingumas

Ką iš tikrųjų reiškia infliacija? Į žemiau esančią lentelę įrašykite sumą, kurią jūsų grupė gavo veiklos pradžioje (100, 500 arba 1000 eurų). Tada pasinaudokite infliacijos skaičiuokle:

<https://www.cso.ie/en/interactivezone/visualisationtools/cpiinflationcalculator/>

Skaičiuoklė padės apskaičiuoti perkamosios galios skirtumą, kurį ši pinigų suma sudarė per kelis dešimtmečius, palyginti su 1990 m., 2000 m. ir šiandien. Į skaičiuoklę įveskite jums skirtą pinigų sumą, tada įveskite metus pagal diagramą ir pažiūrėkite, kaip laikui bėgant keičiasi vertės.

Pinigų suma, kurią turiu:

Metai	Pradinė vertė	Perkamoji galia 1990 m.	Perkamoji galia 2000 m.	Pirkimo galia šiandien
1920				
1930				
1940				
1950				
1960				
1970				
1980				

Skirkite laiko apmąstymams ir apsvarstykite prieš jus esančius skaičius!

- Kas atsitiko su pradiniu skaičiumi jūsų diagramoje?
- Kodėl jie pasikeitė taip, kaip pasikeitė?
- Ką tai sako apie pinigų vertę ir infliaciją?

BESIMOKANČIOJO DALOMOJI MEDŽIAGA Priedas Nr. 3 :

3 Modulis: Finansinis ir ekonominis raštingumas

Jeigu už tą patį darbą galėtumėte uždirbti 100 arba 10 eurų, ką rinktumėtės? Tikėtina, kad rinktumėtės 100 eurų. Nors tai atrodo lengvas pasirinkimas, suprasti, kaip investuodami pinigus galite uždirbti 100 €, o ne 10 €, reiškia, kad reikia išmanyti palūkanas ir grąžos normą. Sužinokite, kaip skirtingos palūkanų normos, palūkanų rūšys ir investavimo strategijos gali paveikti ir padidinti jūsų uždarbį, užpildydami toliau pateiktą lentelę ir atsakydami į klausimus.

Kaip apskaičiuoti paprastąsias palūkanas:

$$A = P(1 + rt)$$

- A = Grąža
- P = Pradinė suma
- r = Palūkanų norma (dešimtainiu tikslumu)
- t = Laikas (metais)

Paprastųjų palūkanų / grąžos normos pavyzdys:

Įsivaizduokite, kad turite 100 eurų ir planuojate juos padėti į banką 6 metams su 6 proc. palūkanų norma, kuri apskaičiuojama kaip 0,06 proc. Štai kaip atrodytų apskaičiavimas:

- $100(1 + 0.06 \times 6) = €136$

Palūkanos yra 36. Jei investuotumėte 100 eurų, po 6 metų turėsite 136 eurus.

Kaip apskaičiuoti sudėtines palūkanas:

$$A = P(1 + r/n)^{nt}$$

- A = Grąža
- P = Pradinė suma
- r = Palūkanų norma (dešimtainiu tikslumu)
- n = Per metus susikaupusių palūkanų skaičius
- t = Laikas (metais)
-

Sudėtinių palūkanų / grąžos normos pavyzdys:

Įsivaizduokite tą patį scenarijų (100 eurų, 6 metų palūkanų norma 0,06 %), tačiau šį kartą palūkanos bus skaičiuojamos kasmet. Štai kaip auga jūsų pinigai:

- $A = 100(1 + 0.06/6)^{6 \times 6}$ iki 1x6 galios
- $A = 100(1.06)^6$
- $A = 100 \times 1,4185$
- $A = €141.85$

* Norėdami greitai nustatyti sudėtines palūkanas, pabandykite šią formulę: $100 \times (1 + 0.06)^6$. Jūsų atsakymas vis tiek yra 141,85 EUR!

Strategija	Pradinė suma	Palūkanų norma	Laikas	Gražos tipo palūkanos	Uždirbtos pelno palūkanos	Bendra vertė
Akcijos	€10,000	3%	10 metų	Sudėtinės		
Investicinis fondas (akcijų ir obligacijų portfelis)	€1,000	7%	20 metų	Sudėtinės		
Obligacijos	€100	5%	30 metų	Paprastos		
Akcijos	€700	10%	1 metai	Sudėtinės		
Obligacijos	€10,000	3%	10 metų	Paprastos		

SAVIREFLEKSIJOS PRATIMAI: Modulis 3

Finansinis ir ekonominis raštingumas

Šiam savirefleksijos pratimui reikės užrašų knygelės, ramios aplinkos ir 30 minučių sąmoningo laiko. Gausite 3 blokus klausimų apie įvairius savo finansinės gerovės aspektus.

Pabandykite užsirašyti visus atsakymus, kad galėtumėte objektyviai apsvarstyti, kokiame finansinio raštingumo etape dabar esate. Taip pat galite pakartoti šį apmąstymą po 3, 6 ar 12 mėnesių ir stebėti savo pažangą!

1 dalis: Finansinė elgsena

- Ar praėjusiais metais gavote kokių nors įžvalgų apie pinigus?
- Kokių finansinių sprendimų labiausiai didžiuojatės?
- Ar yra finansinių sprendimų, dėl kurių apgailestaujate?
- Ar įgijote naujų arba atsisakėte senų finansinių įpročių?

2 dalis: Finansiniai jausmai:

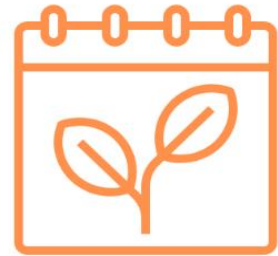
- Kokias emocijas siejate su pinigais?
- Kokių savo finansinio gyvenimo aspektų vengiate?
- Ką darytumėte, jei nebijotumėte nesėkmės?
- Kaip jaučiatės, kai susimokate mokesčius? Kodėl? Ar galite ką nors padaryti, kad ši perspektyva pasikeistų?
- Ar kada nors buvote patekę į situaciją, kai jautėtės bejėgiai dėl savo išlaidų, tarsi kažkas kitas būtų jas kontroliavęs? Kodėl taip jautėtės?
- Kada paskutinį kartą nusipirkote ką nors visiškai nereikalingo? Ar atsigręžę atgal jaučiatės laimingi dėl to pirkinio?

3 dalis: Finansinė ateitis:

- Ką galėtumėte pakeisti, kad tai turėtų teigiamos įtakos jūsų finansiniam gyvenimui?
- Kaip sekasi siekti ilgalaikių finansinių tikslų?
- Kada bus kitas svarbus jūsų finansinio gyvenimo etapas?
- Kas nutiks, jei pagalvosite apie savo dabartinius įpročius?

Atminkite, kad norėdami iš tiesų pagerinti savo finansinę būklę, turite tai laikyti prioritetu ir imtis veiksmų!

MAKING SPACE

365

With the support of the Erasmus+ Programme of the European Union

This publication has been produced with the support of the Erasmus+ Programme of the European Union. The contents of this publication are the sole responsibility of the Making Space 365 Project consortium and can in no way be taken to reflect the views of the NA and the Commission.

2020-1-PT02-KA227-YOU-007635